

**MINISTERUL CULTURII AL REPUBLICII MOLDOVA
INSTITUTUL PATRIMONIULUI CULTURAL
CENTRUL STUDIUL ARTELOR**

Cu titlu de manuscris

C.Z.U: 711:72.03(478)"1944/1955"(043.3)

OSTAPOV ALINA

POLITICA DE STAT

ÎN URBANISMUL ȘI ARHITECTURA

REPUBLICII SOVIETICE SOCIALISTE MOLDOVENEȘTI

(1944–1955)

651.02 TEORIA ȘI ISTORIA ARHITECTURII

Rezumatul tezei de doctor în arhitectură

CHIȘINĂU, 2024

Teza a fost elaborată în cadrul Centrului Studiul Artelor
al Institutului Patrimoniului Cultural, Ministerul Culturii al Republicii Moldova

Conducător științific:

ȘLAPAC Mariana, mem. cor. al AȘM, dr. hab. în studiul artelor, cerc. conf.,
Institutul Patrimoniului Cultural.

Referenți oficiali:

MUSTEAȚĂ Sergiu, dr. hab. în istorie, prof. univ., Universitatea Pedagogică de Stat
„Ion Creangă”.

TRIFAN Aurelia, dr. în arhitectură, Institutul Patrimoniului Cultural.

Componenta Consiliului științific specializat:

CONDRATICOVA Liliana, dr. hab. în studiul artelor, dr. hab. în istorie, Academia de
Științe a Moldovei – *președinte*.

BRIGALDA Eleonora, dr. în studiul artelor, prof. univ., Universitatea Pedagogică de
Stat „Ion Creangă” – *secretar științific*.

ROCACIUC Victoria, dr. hab. în arte, cerc. conf., Institutul Patrimoniului Cultural.

CIOCANU Sergiu, dr. în arhitectură, Institutul Patrimoniului Cultural.

TRONCIU Sergiu, dr. în arhitectură, conf. univ., Universitatea Tehnică a Moldovei.

MALCOCI Vitalie, dr. în studiul artelor, conf. univ., Institutul Patrimoniului Cultural.

BRIHUNEȚ Manole, dr. în studiul artelor și culturologie, Institutul Patrimoniului
Cultural.

Suținerea va avea loc la 16 iulie 2024, orele 10.00, în ședința Consiliului științific
specializat D 651.02–24–106 din cadrul Institutului Patrimoniului Cultural (MD –
2001, mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 1, Sala Mică).

Teza de doctor și rezumatul tezei pot fi consultate la Biblioteca Națională a
Republicii Moldova și pe pagina web a ANACEC (www.anacec.md).

Autoreferatul a fost expeditat la 14 iunie 2024.

Secretar științific al Consiliului științific specializat:

BRIGALDA Eleonora, dr. în studiul artelor, prof. univ.,

Conducător științific:

ȘLAPAC Mariana, mem. cor., dr. hab. în studiul artelor, conf. cerc. _____

Autor:

OSTAPOV Alina _____

© Ostapov Alina, 2024

CUPRINS

REPERELE CONCEPTUALE ALE LUCRĂRII.....	4
CONȚINUTUL DE BAZĂ AL TEZEI.....	9
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	16
BIBLIOGRAFIE.....	19
LISTA PUBLICAȚIILOR LA TEMA TEZEI DE DOCTORAT.....	21
ADNOTARE.....	25
АННОТАЦИЯ.....	26
ANNOTATION.....	27

REPERELE CONCEPTUALE ALE LUCRĂRII

Arhitectura și urbanismul sunt strâns legate de puterea de stat. „Puterea se vede pe sine, ideologia și edificiile care o definesc, drept final al unei evoluții implacabile în devenirea societății date, intrare în anistorie, în atemporal, în definitiv și imuabil” [12, p. 8]. Fiecare perioadă istorică își reflectă politicul, inclusiv prin arhitectură și urbanism.

Prezentul demers științific propune o investigație complexă și multiaspectuală a impactului politicii de stat asupra arhitecturii și urbanismului din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (RSSM) în perioada anilor 1944–1955. Acest interval temporal se caracterizează prin schimbări semnificative influențate în mod direct de puterea de stat și ideologia totalitară. Urbanismul și arhitectura sovietică au fost folosite în mod constant ca instrumente de propagandă și ca expresii simbolice ale „noii formațiuni sociale”, reflectând aderarea la principiile ideologice ale regimului comunist și evidențiind atât caracterul colectiv al proprietății, cât și orientarea spre un „viitor luminos”. Prin urmare, examinarea acestor aspecte este importantă pentru înțelegerea transformărilor sociale și culturale din acea vreme. Relevanța cercetării propuse derivă din absența unor studii științifice care să abordeze influența factorului politic asupra urbanismului și arhitecturii din RSSM. Acest gol istoriografic a determinat necesitatea unei analize aprofundate, concentrate pe modul în care legislația a ghidat evoluția urbanistică și arhitecturală din republică. Studiul vizează impactul reglementărilor statale asupra proceselor de proiectare și construcție, contribuind astfel la o înțelegere mai profundă a interacțiunii dintre puterea de stat și domeniul arhitectural.

Gradul de cercetare a temei. Tema urbanismului și arhitecturii în RSSM a atras atenția și interesul mai multor specialiști în domeniu. Istoriografia națională include lucrările științifice semnate de A.I. Zaharov [26], Z. Moiseenko [31], R.E. Kurț [30], V.F. Smirnov [33], E.A. Bognibov [24], A.V. Kuzi [29], I.N. Taras [35], B.A. Zaharcenko [35], A.V. Kolotovkin [28], S.M. Șoihet [28], I.S. Eltman [28], M. Șlapac [17; 18], T. Nesterov [14; 15], S. Tronciu [19], V. Pasat [16] ș.a. Problemele arhitecturii totalitare din Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS) au fost luate în vizorul lui N.B. Sokolov [34], E.V. Drujinina-Gheorghievskiaia [25], Ia. Kornfeld [25], G. Orlov [32] și I. Iaralov [32], K.N. Afanasiev [23] ș.a. Subiectul interdependenței dintre putere și arhitectură în Republica Populară România, ca parte a blocului sovietic, a fost abordat de cercetători precum A. Ioan [12; 13], A.M. Zahariade [22], S. Vasilescu [21], I. Calotă [11] ș.a., manifestând un interes considerabil pentru acest domeniu. În literatura de specialitate există o lacună semnificativă în ceea ce privește influența politicului asupra urbanismului și

arhitecturii din RSSM între anii 1944 și 1955, precum și în prezentarea detaliată a arhitecturii din acea perioadă, aceste subiecte fiind abordate doar fragmentar și superficial. Autorii s-au concentrat mai mult pe investigarea aspectelor legate de spațiile urbane și rurale, analizând transformările arhitecturale, planimetrice și volumetrice, menționând doar tangențial rolul factorului politic sau al reglementărilor statale. Prezenta lucrare acoperă un spectru mai larg de domenii, constituind o punte între diverse discipline. Studiul este plasat la interfeța mai multor domenii științifice, cum ar fi urbanismul, arhitectura, arta, istoria, științele juridice și politice. În timp ce investigațiile anterioare s-au cuprind preponderent caracteristicile formei și ale spațiului, cercetarea noastră aduce în prim-plan impactul direct al politicului și al reglementărilor statale asupra arhitecturii și urbanismului. Prin abordarea acestor interconexiuni se deschide oportunitatea pentru o înțelegere mai profundă a modului în care documentele politice au modelat peisajul urban și arhitectural din RSSM în perioada de referință.

Problema științifică importantă soluționată rezidă în prezentarea interdependenței și interacțiunii dintre puterea politică și arhitectură într-o perioadă umbrată de o ideologie de esență totalitară, fapt ce a contribuit la sistematizarea informațiilor, la realizarea unei viziuni integrate asupra procesului arhitectural-urbanistic în RSSM în vederea stabilirii schimbărilor ambianței arhitecturale, determinării contribuției arhitecților și la punerea în circuitul științific a materialelor grafice și arhivistice inedite.

Ipoteza de lucru. Studiul complex al impactului politicii de stat asupra urbanismului și arhitecturii din RSSM în primul deceniu postbelic va dezvălui condițiile determinante pentru dezvoltarea arhitectural-urbanistică, direcțiile de ajustare a cadrului legislativ în domeniu, evoluția gândirii arhitecturale și viziunilor creative ale arhitecților, precum și realizarea unor valori arhitecturale.

Scopul lucrării constă în identificarea rolului și a influenței politicii de stat în direcționarea dezvoltării urbanismului și arhitecturii din RSSM în anii 1944–1955.

Pentru realizarea scopului propus, au fost trasate următoarele **obiective de cercetare**:

- 1) examinarea politicii arhitectural-urbanistice a autorităților din RSSM;
- 2) determinarea relației între factorul politic, urbanism și arhitectură;
- 3) cercetarea actelor juridico-normative în urbanism și arhitectură;
- 4) elucidarea activității principalelor instituții și organizații din domeniu;
- 5) analiza celor mai reprezentative opere arhitecturale și proiecte urbanistice;
- 6) investigarea din punct de vedere estetic și semiotic a arhitecturii „staliniste”.

Limitele cronologice și geografice. Perioada cuprinsă între anii 1944 și 1955 reprezintă o primă etapă în dezvoltarea arhitectural-urbanistică a RSSM. Majoritatea

construcțiilor apărute la acea vreme exprimă ideologia și aspirațiile puterii centrale. Anul 1944 marchează reanexarea Basarabiei la URSS și resuscitarea RSS Moldovenești, când au loc reorientări administrative, politice, economice și sociale radicale la noile realități sovietice, iar anul 1955 reprezintă dezghețul hrușciovist, trecerea la alt regim, o altă abordare a arhitecturii sovietice, odată cu aprobarea Decretului nr. 1871 al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și al Sovietului de Miniștri (SM) al URSS din 4 noiembrie 1955 *Cu privire la eliminarea exceselor în proiectare și construcție*. Limitele geografice ale cercetării le constituie frontierele RSSM.

Metodologia de cercetare. Prezentul demers științific se bazează pe o metodologie complexă, fiind utilizate mai multe surse informative și metode de cercetare. *Metoda documentării arhivistice* constituie fundamentul investigațiilor. Au fost cercetate numeroase documente inedite din arhivele Republicii Moldova, inclusiv proiecte urbanistice și arhitecturale, relevee, desene și schițe, reglementări, hotărâri, dispoziții, informații din dosarele personale ale arhitecților, diverse stenograme ale ședințelor autorităților de stat și de partid, ale ședințelor arhitecților ș.a. *Metoda cronologică* a ajutat la urmărirea reglementărilor, proceselor și evenimentelor în succesiune temporală. *Metoda structural-funcțională* a contribuit la elucidarea activității instituțiilor și organizațiilor din domeniu. *Metoda comparativă* și cea a *observației* a permis identificarea deosebirilor dintre desenele tehnice originare ale clădirilor-unicat și construcțiile reale edificate. Au fost aplicate, de asemenea, *metodele analizei arhitecturale, tipologice, grafice și descriptive*, precum și *metoda studiului de teren*, toate contribuind la formarea unei imagini de ansamblu a arhitecturii și urbanismului din RSSM în perioada investigată.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării. Caracterul inovator al tezei rezidă în conturarea în premieră a unei viziuni integrale privind impactul politicului asupra configurației spațiului urban și rural din RSSM în perioada anilor 1944–1955. Originalitatea investigației constă în faptul că pentru prima dată au fost valorificate numeroase documente de arhivă – reglementări în domeniul arhitecturii și urbanismului, stenograme ale întrunirilor autorităților de stat și de partid, arhitecților, și specialiștilor din domeniile conexe, proiecte arhitecturale și urbanistice, relevee, date privind instituțiile administrative și de proiectare, informații despre membrii Uniunii Arhitecților (UA) a RSSM și alte documente importante. Teza constituie un prim demers științific în care a fost urmărită în detaliu interacțiunea dintre puterea centrală și arhitect.

Rezultatul științific. Prezentul studiu a contribuit la soluționarea unei probleme științifice importante, propunând o elucidare complexă și multilaterală a caracteristicilor arhitectural-urbanistice a așezărilor urbane și rurale din RSSM, ducând la eliminarea unor lacune serioase în cercetarea domeniului vizat și oferirea

unei înțelegeri mai profunde a mecanismelor și proceselor de dezvoltare. A fost elaborată o listă cronologic ordonată a reglementărilor în domeniul urbanismului și arhitecturii pentru întreaga perioadă investigată. A fost prezentat un tablou detaliat al decorurilor și însemnelor sovietice caracteristice clădirilor de tip „stalinist”. Pe parcursul cercetării, a fost completată lista membrilor UA a RSSM, fiind oferită o nouă perspectivă asupra comunității profesionale de arhitecți din acea perioadă și asupra creației acestora. A fost examinat planul de reconstrucție a Chișinăului prin prisma corespondenței arhitectului academician A.V. Șciusev. A fost urmărită istoria și activitatea celor mai semnificative instituții de proiectare din RSSM.

Semnificația teoretică a lucrării constă în prezentarea unei imagini panoramice asupra evoluției urbanismului și arhitecturii prin prisma deciziilor politice adoptate de autoritățile centrale, evidențiind modul în care legislația, ca instrument primar, a influențat direct schimbările în peisajul arhitectural-urbanistic al RSSM. Teza pune la dispoziție o serie de interpretări teoretice asupra urbanismului și arhitecturii din RSSM bazate pe numeroase documente grafice și acte legislative. De asemenea, lucrarea reprezintă o sursă informativă privind procesul arhitectural-urbanistic din RSSM din primul deceniu postbelic.

Valoarea aplicativă a lucrării. Teza se caracterizează printr-o abordare interdisciplinară și oferă informații inedite din domenii variate, precum urbanism, arhitectură, legislație, istorie, arte plastice ș.a. Această amplă perspectivă face ca informația prezentată să fie de un real folos pentru specialiști din branșe diferite. Teza oferă nu doar o înțelegere comprehensivă a evoluției urbanismului și arhitecturii în perioada studiată, ci pune la și dispoziție date relevante pentru diverse discipline. Informația prezentată va constitui un suport pentru elaborarea unor noi strategii și documente legislative în domeniul arhitecturii și urbanismului.

În baza cercetării va fi elaborat dosarul „Bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt – dominantele arhitecturale ale Chișinăului postbelic” pentru înscrierea acestuia în Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat, aprobat prin Hotărârea de Parlament nr. 1531/1993. Rezultatele obținute pot fi utilizate în sistemul de învățământ superior de profil, în special la disciplinele „Istoria urbanismului” și „Istoria arhitecturii”. Demersul științific poate fi folosit ca bază pentru realizarea unor teze de master și doctorat, elaborarea unor monografii științifice sau materiale didactice pentru instituțiile de învățământ universitar din domeniu ș.a.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele științifice obținute au fost valorificate editorial în publicații apărute în diverse reviste științifice de specialitate, atât la nivel național, cât și internațional. Aceste contribuții au fost susținute în cadrul conferințelor și simpoziunilor științifice desfășurate atât în țară, cât și în străinătate, consolidând diseminarea și impactul cercetărilor întreprinse. Materialele de arhivă descoperite de autoare au fost utilizate în realizarea filmului „Alexei Șciusev. Urma

basarabeană”. Bazat pe documente istorice valoroase, filmul reconstituie cu acuratețe parcursul profesional al lui A. Șciusev și evidențiază momentele-cheie și proiectele emblematice din viața sa. Cercetările autoarei au constituit baza dosarului pentru includerea sediului Academiei de Științe de pe bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 1 în Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat.

Aprobarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării au fost prezentate și validate prin comunicări susținute la diverse congrese științifice naționale și internaționale: „Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare” (Chișinău, ed. a 10-a, 30-31 mai 2018); Simpozionul Internațional „Monumentul – Tradiție și Viitor” (Iași, ed. XX, 2018); Conferința Internațională «Сучасні проблеми та перспективні напрямки інноваційного розвитку міста» (Odesa, 11-12 aprilie 2019); „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine: dedicată zilelor europene ale patrimoniului” (Chișinău, ed. 1, 23-24 septembrie 2019; Chișinău-Iași, ed. a 5-a, 22 februarie 2022; Iași-Chișinău, ed. a 8-a, 26-27 septembrie 2023); „Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare” (Chișinău, ed. 13, 27-28 mai 2021) ș.a.

Publicațiile la tema tezei. Rezultatele detaliate ale studiilor au fost reflectate în 18 lucrări științifice, articole în reviste categoria A, B, reviste internaționale, culegeri și materiale ale conferințelor.

Volumul și structura lucrării. Teza include: introducere, trei capitole, adnotări în trei limbi, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 205 titluri, 3 anexe, declarația privind asumarea răspunderii și CV-ul autorului. Volumul total al tezei – 196 de pagini, dintre care 135 de pagini text de bază.

Cuvinte-cheie: RSSM, urbanism, arhitectură, politici, instituții administrative, instituții de proiectare, legislație juridico-normativă, arhitect, edificii-unicat, estetică, semiotică, decor, simbol totalitar.

CONȚINUTUL DE BAZĂ AL TEZEI

Lucrarea este structurată în trei capitole distincte, fiecare fiind dedicat unui segment specific al temei abordate. În **Introducere** sunt argumentate actualitatea și noutatea studiului, punându-se accent pe importanța subiectului. Tot aici sunt formulate scopul și obiectivele tezei, metodologia cercetării, semnificația teoretică și valoarea aplicativă a studiului, aprobarea rezultatelor științifice și sumarul compartimentelor lucrării.

Primul capitol este intitulat **„IMPLICAREA STATULUI ÎN DOMENIUL URBANISMULUI ȘI ARHITECTURII DIN RSSM REFLECTATĂ ÎN ISTORIOGRAFIE ȘI ÎN SURSE”**. În subcapitolul **1.1 „Situația politico-administrativă în primii ani după cel de-al Doilea Război Mondial”** se urmărește contextul politic și administrativ din acea perioadă pentru a înțelege mai bine anumite aspecte de interdependență și relație a mediului politic cu cel creativ, în special în ceea ce privește practica urbanistică și arhitecturală. La acea vreme puterea politică era axată pe procesele de restabilire și construcție. A fost elaborat un nou program în domeniul construcției locuințelor și al infrastructurii publice, cu accent pe extinderea masivă a construcțiilor și reducerea costurilor în procesul de construcție. În conformitate cu ideologia partidului și politica statală din primii ani postbelici, au fost adoptate pe scară largă tipizarea în procesul de proiectare și industrializarea în construcții. Activitatea arhitecților și a altor specialiști implicați în proiectarea orașelor era strict direcționată către implementarea rapidă a ideilor autorităților centrale, fiind permanent supusă controlului conducerii de partid.

Subcapitolul **1.2 „Repere istoriografice privind politica de stat în urbanism și arhitectură”** pune în lumină gradul de cercetare a temei, fiind expuse atât opiniile specialiștilor din domeniu, cât și cerințele unor reprezentanți ai puterii centrale din acea vreme. Analiza istoriografică evidențiază un aspect important: practica urbanistică și arhitecturală era profund interconectată cu sfera decizională politică și puternic influențată de hotărârile adoptate la nivel guvernamental. Literatura de specialitate din perioada sovietică tratează atent, ocazional și într-o manieră laudativă deciziile autorităților de stat în activitatea arhitecților, precum și a specialiștilor din domeniile conexe, ceea ce se datorează sistemului totalitar autoritar care impunea o abordare limitată și controlată a subiectelor sensibile. Bibliografia ulterioară demonstrează lipsuri în investigarea acestei perioade, atât de reprezentativă din punct de vedere arhitectural și urbanistic. Abia după 1991, problematica arhitecturii „staliniste”, în special restaurarea și valorificarea acesteia, au început să prezinte un interes aparte pentru specialiști. Astăzi, cercetătorii au posibilitatea de a aborda mai

complex și în profunzime aspectele politice și legislative ale arhitecturii sovietice din perioada stalinistă, oferind o viziune mai cuprinzătoare și detaliată a acestui segment.

În subcapitolul **1.3 „Izvoarele cercetării”** sunt examinate mai multe fonduri depozitate în Agenția Națională a Arhivelor (ANA) și Arhiva Agenției de Inspectare a Monumentelor (AAIRM) – documente valoroase care constituie baza sursologică a cercetării. Dosarele din fondurile personale ale unor arhitecți reputați, precum A.V. Șciusev [9], V.A. Voitehovschi [2], V.F. Smirnov [3; 8], T.G. Smirnova [4], F.P. Naumov [7], R.L. Spirer [10], V.L. Dementiev [1] ș.a., reprezintă o importantă sursă de informații. Aceste dosare conțin date biografice și alte detalii privind activitatea lor de proiectare și cercetare în domeniul arhitecturii. Documentele din aceste dosare au permis să înțelegem mai profund parcursul profesional al fiecărui arhitect, precum și contribuțiile acestuia la evoluția arhitecturii în perioada vizată.

1.4 Concluzii la capitolul 1. Ca urmare a examinării literaturii de specialitate și a surselor disponibile la această etapă, am ajuns la următoarele concluzii cu privire la reflectarea în istoriografie a politicii statului în domeniul arhitecturii și urbanismului în primii ani postbelici:

1. Studiul literaturii de specialitate și a domeniilor conexe, problema cercetării urbanismului și arhitecturii din RSSM în perioada 1944–1955, sub aspectul politicilor și legislației juridico-normative, a evidențiat o lacună serioasă în domeniu. Până în prezent, nu s-a elaborat o lucrare științifică care să abordeze această temă importantă.

2. Literatura de specialitate din perioada sovietică tratează atent, ocazional și într-o manieră laudativă deciziile politicilor de stat în activitatea arhitecților și a specialiștilor din domeniile conexe, datorită sistemului totalitar autoritar care impunea o abordare limitată și controlată a subiectelor sensibile.

3. Bibliografia ulterioară demonstrează lipsuri în investigarea acestei perioade, atât de reprezentativă din punct de vedere arhitectural și urbanistic. Abia după 1991, problematica arhitecturii „staliniste”, și anume restaurarea și valorificarea acesteia, au început să fie interesante pentru specialiști.

4. Sursele disponibile au permis să constatăm că până în prezent nu s-a cercetat instituirea, organizarea și activitatea instituțiilor administrative, de proiectare și a organizațiilor din domeniu, care au fost principalele unități de formare a mediului construit în RSSM.

5. Urbanismul și arhitectura din perioada investigată sunt descrise de unii autori fără analiza legislației și fără oferirea de argumente în sprijinul alegerilor făcute, subliniind o lacună în cercetările existente privind evoluția peisajului urban și arhitectural în acea perioadă.

6. Niciun studiu existent la etapa actuală de cercetare nu examinează și nu descrie în detaliu arhitectura „stalinistă” din RSSM, precum și elementele arhitecturale și decorative ale acesteia.

7. Problema propusă pentru cercetare a fost abordată doar fragmentar în unele lucrări de specialitate. Până în prezent, cercetarea subiectului propus nu a fost realizată în mod complex și comprehensiv în literatura de specialitate.

8. Cercetările întreprinse au demonstrat că în literatura de specialitate și publicațiile din perioada RSSM (1945–1991) și RM (după 1991) problema politicii de stat în urbanism și arhitectură nu a fost reflectată, fapt ce a permis să ne concentrăm asupra subiectului.

În capitolul al doilea, **„DEMERSUL POLITIC AL AUTORITĂȚILOR ȘI LEGISLAȚIA JURIDICO-NORMATIVĂ DE REGLEMENTARE ÎN URBANISM ȘI ARHITECTURĂ DIN RSSM”**, sunt examinate politicile statale axate pe palierul reglementar, care au determinat imaginea arhitectural-urbanistică a RSSM în perioada sovietică.

În subcapitolul **2.1 „Cadrul legislativ în urbanism și arhitectură”** este analizat un număr considerabil de decizii legislative, promulgate de autoritățile politice. Necesitatea gestionării variatelor probleme în domeniul urbanismului și arhitecturii în orașele și satele RSSM în primii ani după război au determinat elaborarea unei serii de acte normative. Reglementările au devenit un instrument primar al statului sovietic, având ca scop direcționarea procesului de restabilire și reconstrucție a fondului construit din RSSM.

Logica demersului științific orientată spre înțelegerea politicii autorităților la acea vreme a cerut ca aceste acte legislative, proiecte ș.a. să fie examinate în ordinea apariției lor, respectiv în ordinea cronologică a publicării și intrării în vigoare. Le vom grupa în câteva tematici distincte: soluționarea problemelor urbanistice, de construcție și reconstrucție; restabilirea fondului locativ-comunal, industrial și civil; dezvoltarea industriei materialelor de construcții; popularizarea proiectelor urbanistice și arhitecturale, și educația ideologică; asigurarea cu forță de muncă; eficientizarea lucrărilor de proiectare și deviz; acte reglementare pentru orașe; protejarea patrimoniului imobil. Sunt evidențiate unele detalii semnificative care au avut un impact serios asupra transformărilor radicale urbanistice și arhitecturale din RSSM. În acest context a fost analizată activitatea instituțiilor de stat prin intermediul cărora sistemul politic promova ideologia comunistă.

În subcapitolul **2.2 „Instituții administrative, de proiectare și organizații din domeniu”** sunt prezentate informații detaliate privind constituirea și dezvoltarea instituțiilor menționate, astfel fiind stabilite rolul și impactul lor în promovarea ideologiei comuniste în perioada de referință. Este important de remarcat faptul că anumite entități ale statului, Comisariatul Norodnic pentru Construcții Civile și Locative, Direcția Arhitectură (DA) de pe lângă Sovietul Comisarilor Norodnici (SCN) al RSSM, „MOLDAVSTROIPROJECT” ș.a., au reprezentat structuri care au controlat și centralizat producția urbanistică și arhitecturală pe întreaga perioadă

cercetată, îndeplinind toate cerințele impuse de factorul politic. Un loc aparte îl avea Uniunea Arhitecților (UA) – asociație profesională, care urma, de asemenea, directivele puterii. Conform statutului UA, activitățile acesteia erau aliniate la deciziile luate de Partidul Comunist al Uniunii Sovietice (PCUS), respectând Constituția URSS și propriul Statut. În același subcapitol este elucidată activitatea UA, fiind folosite extrase din stenogramele ședințelor Congreselor, înregistrări ale întâlnirilor arhitecților, precum și alte date de o relevanță majoră pentru cercetarea întreprinsă de noi.

2.3 Concluzii la capitolul 2. În urma examinării cadrului legislativ în urbanism și arhitectură, precum și a activității instituțiilor administrative, de proiectare și a organizațiilor din domeniu în perioada 1944–1955, am ajuns la următoarele concluzii:

1. Reglementările din perioada examinată erau orientate spre industrializare, îmbunătățirea calității construcțiilor și reducerea costurilor acestora.

2. Planurile anuale pentru lucrările de capital erau aduse cu întârziere pe șantiere, iar listele de titluri se schimbau frecvent, întrerupând activitatea planificată și crescând costurile.

3. Documentele examinate evidențiază că obiectivele de reducere a costurilor construcțiilor nu au fost atinse, ceea ce a dus la pierderi semnificative.

4. Producția industrială a structurilor, pieselor și materialelor de construcții rămânea cu mult în urma nevoilor, atât în ceea ce privește volumul, cât și gama de produse fabricate.

5. Lucrările de construcție erau adesea prost executate, mai ales în ceea ce privește finisajele, cu imperfecțiuni majore în multe instalații industriale și clădiri rezidențiale.

6. Mecanizarea lucrărilor de construcție era inadecvată, mașinile și mecanismele disponibile nu erau utilizate pe deplin.

7. În primii ani postbelici construcția de locuințe, școli, spitale, cluburi, teatre, biblioteci, instituții pentru copii și utilități publice s-a realizat pe scară largă.

8. Majoritatea construcțiilor se realizau conform proiectelor individuale, iar utilizarea structurilor și pieselor prefabricate era insuficientă.

9. Proiectele permiteau adesea excese în decorul arhitectural al clădirilor, ceea ce ducea la risipa fondurilor publice.

10. Activitatea de proiectare era subordonată deciziilor politice ale statului, limitându-se creativitatea arhitecților în favoarea standardizării și „eficienței”.

11. Lipsa de muncitori pentru lucrările de construcții și reconstrucție a fost o provocare majoră în RSSM, iar eforturile de mobilizare a resurselor umane necesare au fost insuficiente, evidențiind deficiențele în acoperirea cererii de forță de muncă

pentru proiectele planificate, ceea ce a dus la recrutări repetate pentru a asigura resursele umane necesare.

12. Cercetarea în construcții era slab efectuată, iar schimbul de bune practici, inclusiv realizările din alte țări, era insuficient.

Politica de stat a influențat transformările directe ale țesutului urban, fenomen explicat în capitolul al treilea „**URBANISMUL ȘI ARHITECTURA ÎN RSSM DIN PERSPECTIVA POLITICII DE STAT**”. În subcapitolul 3.1 „**Politici de sistematizare în urbanism**” este urmărită dezvoltarea urbanistică în funcție de cadrul legislativ sovietic axat pe reconstrucție, remodelare și construcția nouă, organizarea planimetrică, integritatea noilor spații, configurația pe verticală și alte determinante semnificative de formare a ambianței urbane sovietice. În contextul reconstrucției postbelice, eforturile de restabilire a infrastructurii urbane și rurale au fost strâns legate de activitățile de planificare și proiectare. Acestea impulsionează un proces de planificare urbanistică și arhitecturală, vital pentru refacerea și modernizarea orașelor devastate de război. O parte semnificativă a resurselor financiare erau direcționate către lucrările topografice și de planificare urbană, evidențiind importanța acordată reconstrucției sistematice și coordonate de sus. Urbanismul din această perioadă se caracterizează prin tranziția de la proiectarea fragmentară la o abordare holistică în planificare. Geometria cadrului construit se definește prin proporții însemnate, alinieri obligatorii, simetrie, dinamism, accente volumetrice, unitate spațială, dictată de puterea politică.

Subcapitolul 3.2 „**Arhitectura realist-socialistă**” se concentrează, în primul rând, pe arhitectura de tip „stalinist”, numită și „clasicismul sovietic monumental”, și „*empire*-ul stalinist”, și „arhitectura istorismului monumental sovietic”. Sunt supuse unei analize detaliate unele edificii refăcute, remodelate sau construite după război, fiind prezentate date istorice referitoare la clădiri-unicat – reprezentative și monumentale, majoritatea plasate pe principala arteră a orașului Chișinău – bulevardul Lenin, actualul bulevard Ștefan cel Mare și Sfânt. Se oferă detalii despre diverse construcții care, ulterior, vor deveni elemente constitutive ale ansamblurilor de propagandă vizuală sovietică. Arhitectura perioadei anilor 1944-1955 este marcată de arhitecții A.V. Șciusev, V. Alexandrov, I. Șmurun, L.B. Bronfman, V.P. Mednec, P.N. Ragulin, N.A. Gulavski, R.E. Kurț, V.A. Voițehovschi, V.F. Smirnov ș.a. Expresivitatea arhitecturală se caracterizează prin fațade monumentale, cu multiple elemente decorative ale limbajului clasic, mixate cu motive naționale. Odată cu sfârșitul guvernării lui Iosif Stalin, s-a încheiat și perioada arhitecturii totalitare de tip „stalinist”. De la monumentalism, estetică și edificii-unicat, arhitectura a trecut la industrializare, prefabricare, proiectare-tip și economicitate.

Subcapitolul 3.3 „**Estetica și semiotica arhitecturii totalitare de tip «stalinist»**” pune în valoare forma arhitecturală, decorul și însemnele heraldice ca

expresii ale regimului totalitar sovietic în RSSM. Acestea includ motive fitomorfe, florale, geometrice abstractizate, uneori împrumutate din ornamentele covoarelor naționale basarabene, cu scopul de a crea o imagine sovietică „națională”. Printre elementele arhitecturale care puteau fi „încărcate” ideologic de puterea sovietică se numără frontoanele edificiilor publice și administrative, capitellurile coloanelor, nișele ș.a. Unele imobile au fost înfrumusețate cu sculpturi sau compoziții sculpturale.

Subcapitolul 3.4 „**Studiu de caz: clădirea Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova**” este dedicat istoriei și arhitecturii principalei biblioteci a statului nostru. Clădirea a beneficiat de câteva proiecte la care au lucrat echipe de specialiști talentați. Arhitecții s-au conformat politicilor perioadei sovietice, reglementărilor în vigoare și au depus eforturi pentru ca noul edificiu să se înscrie armonios în ansamblul urban existent.

3.5 Concluzii la capitolul 3. În urma analizei politicilor de sistematizare urbanistică și a arhitecturii realismului socialist, precum și a esteticii și semioticii arhitecturii totalitare de tip „stalinist”, am ajuns la următoarele concluzii:

1. În RSSM, primul deceniu postbelic se caracterizează prin restructurarea administrației orașelor, conform reglementărilor noului regim politic, cu un control absolut asupra domeniului urbanismului.

2. Imaginea urbanistică se schimbă în funcție de politicile ideologice ale puterii centrale, anularea dreptului de posesiune imobiliară și funciară conducând la elaborarea schemelor planurilor generale prin intervenții de proporții.

3. Organismele urbanistice se dezvoltă prin diferențiere zonală, acordând o atenție specială centrelor urbane prioritare, cu parcelări elaborate în funcție de diverse criterii și caracterizate prin divizarea în cartiere mari și artere magistrale.

4. Aspectul volumetric era definit prin dominantele administrative, sociale și culturale.

5. Urbanismul și arhitectura perioadei anilor 1944–1955 sunt marcate de arhitecți notabili precum A.V. Șciusev, V. Alexandrov, I. Șmurun, L.B. Bronfman, V.P. Mednec, P.N. Ragulin, N.A. Gulovski, R.E. Kurț, V.A. Voițehovschi și V.F. Smirnov.

6. Geometria cadrului construit era caracteristică prin proporții însemnate, alinieri obligatorii, simetrie, dinamism și unitate spațială, dictată de puterea politică.

7. Plastica arhitecturală se caracteriza prin fațade monumentale, cu multiple elemente decorative ale limbajului clasic mixate cu motive naționale și însemne totalitare, immortalizând astfel ideologia autorităților.

8. Elementele arhitecturale încărcate ideologic, precum frontoanele edificiilor publice, contribuiau la masivitatea clădirilor „staliniste” prin dezvoltare orizontală și echilibrare verticală cu coloane și pilaștri.

9. Decorul bogat al exteriorului edificiilor sovietice a cauzat cheltuieli majore, ceea ce a dus la adoptarea Decretului din 4 noiembrie 1955 privind „Eliminarea exceselor în proiectare și construcții”, marcând sfârșitul arhitecturii „staliniste” și tranziția către industrializare și proiectare-tip.

În **Concluzii generale și recomandări** au fost incluse concluziile finale la care s-a ajuns în urma cercetării materialului documentar și examinării arhitecturii și urbanismului din RSSM prin prisma transformărilor politice, administrative și legislative din anii 1944–1955.

Teza cuprinde 135 de pagini text de bază, volumul total al tezei – 196 de pagini.

Bibliografia tezei constituie 205 titluri în limbile română, rusă, numeroase dosare de arhivă, care au constituit baza sursologică a cercetării. Anexele, trei la număr, integrează informația prezentată, suplimentată de schițe, planuri, documente foto etc.

În anexă sunt incluse actele legislative ordonate cronologic, acoperind fiecare an din perioada 1944–1955, pentru a oferi o perspectivă detaliată asupra evoluției reglementărilor de stat în domeniul urbanismului și arhitecturii din RSSM. O altă anexă conține corespondența lui Alexei Șciusev, care este relevantă pentru formarea imaginii urbane a capitalei, evidențiind influența arhitectului și contribuțiile aduse în acest context. Cea de-a treia anexă prezintă proiectele și schițele originale ale clădirilor edificate în perioada imediat postbelică, realizate de diverși proiectanți, oferind o înțelegere vizuală și tehnică a direcțiilor arhitecturale promovate în acea epocă.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Prezentul demers științific a oferit o perspectivă amplă asupra evoluției urbanismului și arhitecturii în RSSM în intervalul de timp cuprins între anii 1944 și 1955, luând în considerare politicile de stat și reglementările legislative din acea perioadă.

Studiul de față a contribuit la soluționarea unei probleme științifice importante, propunând o elucidare complexă și multilaterală a particularităților arhitectural-urbanistice a așezărilor urbane și rurale din RSSM, ducând la eliminarea unor lacune serioase în cercetarea domeniului vizat și oferirea unei înțelegeri mai profunde a mecanismelor și proceselor de dezvoltare.

Rezultatele principale noi obținute constau în faptul că, în premieră în istoriografia din Republica Moldova, s-a realizat sistematizarea și ordonarea documentelor legislative și grafice referitoare la urbanismul și arhitectura în RSSM în anii 1944–1955. A fost creată o listă impunătoare și cronologic ordonată a reglementărilor în domeniul urbanismului și arhitecturii pentru întreaga perioadă investigată. A fost prezentat un tablou detaliat al decorurilor și însemnelor sovietice caracteristice clădirilor de tip „stalinist”. A fost completată lista membrilor UA din RSSM, fiind oferită o nouă perspectivă asupra comunității profesionale de arhitecți din acea perioadă și asupra creației acestora. A fost urmărită istoria și activitatea celor mai semnificative instituții de proiectare din republică.

Studiul istoriografic a relevat faptul că până în prezent nu a fost elaborată o lucrare științifică care să trateze această temă importantă. Procedând la abordări pluridisciplinare și multiaspectuale ale temei de studiu și ținând cont de scopul și obiectivele propuse, se impun următoarele **concluziile generale**:

1. A fost subliniat modul în care factorul politic a influențat direct urbanismul și arhitectura RSSM în primii ani postbelici. A fost identificată și descrisă subordonarea completă a activității de proiectare deciziilor statului.

2. În cadrul cercetării au fost evidențiate eșecurile generate de consecințele devastatoare ale celui de-al Doilea Război Mondial și de greșelile conducerii, aducând o înțelegere mai profundă asupra modului în care factorul politic a dirijat activitățile constructive.

3. Au fost identificate și examinate numeroase acte normative, valorificându-le sub aspect legislativ și arhitectural-urbanistic, ceea ce a contribuit la o mai bună înțelegere a modului în care reglementările statului sovietic au ghidat procesul de restabilire și reconstrucție a infrastructurii urbane.

4. A fost analizat modul în care hotărârile guvernamentale axate pe industrializare și îmbunătățirea calității construcțiilor au influențat dezvoltarea urbanistică și arhitecturală a RSSM.

5. A fost investigată activitatea mai multor entități administrative, printre care cea a Comisariatului Norodnic pentru Construcții Civile și Locative, transformat ulterior în Ministerul Construcțiilor Urbane și Rurale al RSSM.

6. A fost analizată activitatea Direcției Arhitectură, care în anul 1955 a fost integrată în Comitetul de Stat pentru Construcții și Arhitectură de pe lângă SM al RSSM.

7. A fost examinată activitatea instituțiilor de proiectare, inclusiv Trustul Republican „MOLDAVSTROIPROJECT”, subordonat DA de pe lângă RSSM, redenumit ulterior în Institutul de Stat de Proiectare „MOLDGHIPROGORSELSTROI”, fiind inclus în subordinea Ministerului Construcțiilor Urbane și Rurale al RSSM.

8. A fost elucidată activitatea Uniunii Arhitecților, analizând modul în care a fost formată și organizată această entitate profesională, precum și determinând rolul său în orientarea și susținerea practicii arhitecturale în republică.

9. Au fost analizate atribuțiile arhitectului-șef și rolul acestuia în gestionarea procesului de planificare urbană și dezvoltare a infrastructurii, evidențiind importanța coordonării eficiente în implementarea politicilor centrale.

10. A fost investigat modul în care reglementările și politicile guvernamentale au influențat direcțiile și ritmurile dezvoltării urbane, subliniind importanța coordonării dintre autoritățile locale și centrale.

11. A fost realizată analiza detaliată a edificiilor-unicat caracterizate prin grandiozitate și monumentalitate, relevând cum acestea reflectau puterea și stabilitatea regimului sovietic.

12. În premieră, au fost prezentate descrieri ale elementelor arhitecturale și decorative ale unor clădiri importante, oferind o privire atentă asupra procesului creativ și ideilor care stăteau la baza acestor proiecte. Au fost evidențiate contribuțiile individuale și colective ale specialiștilor implicați în realizarea acestor opere de arhitectură.

Recomandările formulate în baza tezei și a concluziilor generale sunt următoarele:

1. Elaborarea dosarului „Bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt – dominantele arhitecturale ale Chișinăului postbelic” pentru înscrierea acestuia în Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat.

2. Continuarea cercetărilor în domeniul urbanismului și arhitecturii din RSS Moldovenească în vederea realizării unui studiu panoramic, multidisciplinar al acestui compartiment amplu al culturii naționale.

3. Extinderea cercetării arhitecturii și urbanismului prin prisma politicului pentru a explora următoarele etape de dezvoltare arhitectural-urbanistică a RSSM și a

aduce noi informații și perspective asupra evoluției orașelor moldovenești în contextul schimbărilor politice și sociale.

4. Necesitatea înscrierii mai multor bunuri de arhitectură „stalinistă” în Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat impune întocmirea unor fișe de monument și dosare ale acestor bunuri.

5. În sfera turismului, rezultatele cercetării pot fi valorificate în elaborarea unui traseu turistic special dedicat explorării arhitecturii totalitare din orașul Chișinău.

6. În domeniul didactic demersul științific poate fi utilizat în procesul de predare a materialului la facultățile de învățământ universitar de profil la disciplinele „Istoria arhitecturii” și „Istoria urbanismului”.

7. Conlucrarea cu autoritățile locale și centrale, factorii de decizie, instituțiile de cercetare și învățământ în vederea valorizării științifice și culturale a bunurilor de arhitectură totalitară sovietică, aprobarea măsurilor concrete de salvagardare și promovare.

Pentru a evalua la justa valoare programele de arhitectură totalitară din RSSM, este necesar să documentăm aceste bunuri. În absența acestor măsuri, există riscul continuării distrugerii clădirilor și îndepărtării elementelor decorative care reprezintă identitatea RSSM. Această identitate, chiar dacă este asociată cu o epocă și un regim politic controversat, constituie o parte semnificativă a patrimoniului cultural și istoric al regiunii. Acest patrimoniu prezintă nu doar exemple de arhitectură impresionantă, ci și mărturii ale unei perioade istorice importante, care trebuie protejate pentru a asigura o înțelegere completă a trecutului și a evoluției culturale a societății. Mai mult ca atât Convențiile internaționale evidențiază că patrimoniul construit, indiferent de originile sale politice sau istorice, trebuie să fie protejat și valorificat pentru a păstra diversitatea culturală și a asigura transmiterea sa către generațiile viitoare.

BIBLIOGRAFIA REZUMATULUI

În limba română:

1. ANA, DFASP, F. 2905, inv. 3, d. 8, 16 f.
2. ANA, DFASP, F. 2905, inv. 3, d. 9, 21 f.
3. ANA, DFASP, F. 2905, inv. 3, d. 22, 10 f.
4. ANA, DFASP, F. 2905, inv. 3, d. 34, 6 f.
5. ANA, DFASP, F. 2905, inv. 3, d. 33, 5 f.
6. ANA, DFASP, F. 2905, inv. 3, d. 34, 6 f.
7. ANA, DGFAG, F. 2555.
8. ANA, DGFAG, F. 2835.
9. ANA, DGFAG, F. 2987.
10. ANA, DGFAG, F. 3348.
11. CALOTĂ, I. *Dincolo de centru. Politici de locuire în București (1910-1944)*. București: Ozalid, 2017. 408 p. ISBN 978-606-93327-3-3.
12. IOAN, Augustin. *Arhitectura și puterea*. București: Editura AGERFILM, 1991. 102 p.
13. IOAN, Augustin. *Modern Architecture and the Totalitarian Project. A Romanian case study*. București: Editura ICR, 2009. 198 p. ISBN 9735775778, ISBN 9789735775773.
14. NESTEROV, Tamara. Arhitectura din perioada postbelică a Moldovei sovietice. În: *ARTA*, 2016, nr. 1(AV), pp. 96-103. ISSN 2345-1181.
15. NESTEROVA, Tamara. Monumentele de arhitectură din Chișinău – între autenticitate și improvizare postbelică. În: *ARTA*, 2018, nr. 1(AV), pp. 53-61. ISSN 2345-1181.
16. PASAT, V. *RSS Moldovenească în epoca stalinistă (1940-1953)*. Chișinău: Cartier, 2011. 684 p. ISBN 978-9975-79-698-9.
17. ȘLAPAC, Mariana. Arhitectura realist-socialistă a Chișinăului. În: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*. Iași – Chișinău: 2022, ediția 5, pp. 109-110. ISSN 2558-894X.
18. ȘLAPAC, Mariana. *Arta urbanismului în Republica Moldova*. Chișinău: Tipografia A.Ș.M., 2008. 272 p. ISBN 978-9975-62-239-4.
19. TRONCIU, Sergiu. *Constituirea arhitecturii orașului fluvial Tiraspol*. Teză de doctor în arhitectură, Chișinău, 2019. 280 p.
20. URSU, Valentina. *Politica culturală în RSS Moldovenească 1944-1956*. Chișinău: PONTOS, 2013. 292 p. ISBN 978-9975-51-501-6.
21. VASILESCU, S. *Arhitectura totalitară: arhitectura fascistă, nazistă și stalinistă*. Teză de doctorat. București, 1993. 165 p.
22. ZAHARIADE, A.M. *Arhitectura în proiectul comunist. România 1944-1989*. București: Simetria, 2011. 144 p. ISBN 978-973-1872-17-9.

În limba rusă:

23. АФАНАСЬЕВ, К.Н. *А.В. Щусев*. Москва: Стойиздат, 1978. 191 р. УДК 72.036 [47+57] [092] Щусев.
24. БОГНИБОВ, Е.А. *Пути развития Советской Молдавии 1940 – середины 1970 гг.* Moscova, 1976. 178 р.
25. ДРУЖИНИНА-ГЕОРГИЕВСКАЯ, Е.В., КОРНФЕЛЬД, Я.А. *Зодчий Щусев*. Москва: Академия наук СССР, 1955. 196 р.
26. ЗАХАРОВ, А.И. *Народная архитектура Молдавии: каменная архитектура центральных районов*. Moscova: Гос. изд-во лит-ры по строительству, архитектуре и строительным материалам, 1960. 91 р.
27. КОЛОТОВКИН, А.В. Дорогами творческого поиска. În: „Архитектура”, supliment la ziarul „Строительная газета”, 27 iulie 1986.
28. КОЛОТОВКИН, А.В., ШОЙХЕТ, С. М., ЭЛТМАН, И.С. *Архитектура Советской Молдавии*. Moscova: Стройиздат, 1987. 319 р.
29. КУЗЬ, А.В. *Становление молдавской советской архитектуры в 1924–40-е гг.*, диссертация ... кандидата архитектуры: 18.00.01 / Гос. ком. по гражд. стр-ву и архитектуре. ЦНИИ теории и истории архитектуры. Москва, 1985. 150 р.
30. КУРЦ, Р.Е. *Алексей Викторович Щусев: страницы жизни и творчества*. Chişinău: Ştiinţa, 1973. 66 р.
31. МОЙСЕЕНКО, З. *Архитектура сельских жилых домов Молдавии*. Chişinău: Карта Молдовеняскэ, 1973. 200 р.
32. ОРЛОВ, Г., ЯРАЛОВ, И. Дискуссия с читателем. În: «Советская архитектура». Сборник изданий Союза архитекторов СССР. Москва: Издательство литературы по строительству и архитектуре. 1969, nr. 18. 217 р.
33. СМЕРНОВ, В.Ф. *Градостроительство Молдавии XIX–XX вв.* Chişinău: Карта Молдовеняскэ, 1975. 146 р.
34. СОКОЛОВ, Николай. *Щусев. Мастера советской архитектуры*. Москва: Государственное издательство литературы по строительству и архитектуре. 1952. 388 р.
35. ТАРАС, И.Н., ЗАХАРЧЕНКО, В.А. *Современная архитектура Молдавского села*. Chişinău: Карта Молдовеняскэ, 1986. 128 р.
36. ЭЛТМАН, И.С. Кишинёв – знакомый и незнакомый. În: „Архитектура”, supliment la ziarul „Строительная газета”, 27 iulie 1986.

LISTA PUBLICAȚIILOR LA TEMA TEZEI DE DOCTORAT

I. Articole în reviste științifice

a) în reviste din bazele de date Web of Science și SCOPUS (Categorica A)

1. OSTAPOV, Alina. Activitatea Uniunii Arhitecților din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. În: *ARTA*, 2019, seria Arte Vizuale, Volumul XXVIII, nr.1(AV), pp. 62-77. ISSN 2345-1181/ISSNe 2537-6136.

Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/80150
<http://artjournal.asm.md/wp-content/uploads/2019/06/ostapov.pdf>

2. **OSTAPOV, Alina**, STUDZINSKI, Irina. Dominante arhitecturale ale orașului Chișinău edificate în primii ani după cel de-Al Doilea Război Mondial. În: *ARTA*, 2021, seria Arte Vizuale, Volumul XXX, nr. 1(AV), pp. 69-79. ISSN 2345-1181/ISSNe 2537-6136.

DOI: <https://doi.org/10.52603/arta.2021.30-1.11>
Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/136840
<https://artjournal.ich.md/wp-content/uploads/2021/08/9-Ostapov.pdf>

3. OSTAPOV, Alina. Tendințe în arhitectura și urbanismul Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești. În: *ARTA*, 2020, seria Arte Vizuale, Volumul XXIX, nr. 1(AV), pp. 107-113. ISSN 2345-1181/ISSNe 2537-6136.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3938590>
Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/118043
<https://artjournal.ich.md/wp-content/uploads/2021/01/15-Ostapov.pdf>

b) în reviste din străinătate acceptate de către ANACEC

4. OSTAPOV, Alina. Implicarea statului în domeniul arhitecturii și urbanismului RSSM reflectată în istoriografie. În: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*, Ed. 6, 27-28 septembrie 2022, Chișinău. Iași – Chișinău: 2022, ediția 6, pp. 88-95. ISSN 2558 – 894X.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7129252>
Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/172526

5. OSTAPOV, Alina. Planul de reconstrucție a Chișinăului prin prisma corespondenței arhitectului-academician Alexei V. Șciusev. În: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*, ed. 8, 26-27 septembrie 2023, Chișinău. Iași-Chișinău-Lviv: 2023, ediția 8, pp. 233-250. ISSN 2558 – 894X.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8384605>
Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/195588

c) în reviste din Registrul Național al revistelor de profil, *Categoria B*

6. OSTAPOV, Alina. Elemente decorative în arhitectura „stalinistă” a RSSM de la schiță la realizare. În: *Dialogica*, 2022, nr. 1, pp. 106-118. ISSN 2587-3695/ISSNe 1857-2537.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6508060>

Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/155574

<https://dialogica.asm.md/elemente-decorative-in-arhitectura-stalinista-a-rssm-de-la-schita-la-realizare/>

7. CONDRATICOVA, Liliana, **OSTAPOV, Alina**. Sediul central al Academiei de Științe a Moldovei – clădire de patrimoniu de valoare națională. În: *Akados*, 2023, nr. 2(69), pp. 146-154. ISSN 1857-0461/ISSNe 2587-3687.

DOI: <https://doi.org/10.52673/18570461.23.2-69.17>

Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/186406

<http://akados.asm.md/files/146-154.pdf>

8. OSTAPOV, Alina. Urbanismul din RSSM prin prisma reglementărilor statale (1944-1952). În: *Akados*, 2018, nr. 3(50), pp. 137-144. ISSN 1857-0461/ISSNe 2587-3687.

Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/68646

<http://akados.asm.md/files/137-144.pdf>

II. Articole în lucrările conferințelor și ale altor manifestări științifice

a) Conferințe Internaționale din străinătate

9. OSTAPOV, Alina. Semiotica arhitecturii Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești. În: *Monumentul – Tradiție și Viitor*. Lucrările celei de-a XX-a ediții a Simpozionului Internațional, Iași, 2018, Iași: Doxologia 2019, pp. 317-335. ISSN 1844-9042.

b) Conferințe Internaționale din RM

10. OSTAPOV, Alina. Istoria construirii Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova. În: *„Identitățile Chișinăului: strada 31 August 1989”*, *Materialele Conferinței Internaționale*, ediția a șaptea, 21 octombrie 2021, Chișinău, pp. 136-151. ISBN 978-9975-166-64-5. 94 (478-25)(082)=135.1=161.1

c) Conferințe științifice Naționale

11. OSTAPOV, Alina. Catedrala „Nașterea Domnului” din Chișinău. Aspecte privind politica în domeniul construcției. În: *Materialele Conferinței Științifice Naționale „Protoierul Mihail Ceachir – un cărturar al Bisericii din Basarabia”* dedicate celor 80 de ani de la trecerea la Domnul a protoiereului Mihail Ceachir (1861-1938), mun. Chișinău, 10 septembrie 2018. Chișinău, 2020, pp. 196-207. ISBN 978-9975-3365-9-8.

12. OSTAPOV, Alina. Arhitectura și puterea în Republica Moldova. În: *Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*, 15 martie 2016, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Universitatea Academiei de Științe a Moldovei, 2016, ediția 5, vol. 3, pp. 159-162.

Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/71390

III. Teze / rezumate în culegerile manifestărilor științifice

a) conferințe internaționale din străinătate:

12. OSTAPOV, Alina. Semiotica arhitecturii Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești. În: *Simpozionul Internațional „Monumentul – Tradiție și Viitor”*, *Rezumatele comunicărilor celei de-a XX-a ediții*, Iași, 2018, pp. 50-51. ISBN 978-9975-139-65-6.

13. ОСТАПОВА, АЛИНА. Политика в области архитектуры и градостроительства Молдавской СССР (1955–1960 гг.). În: «СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МІСТА». Rezumatele comunicărilor Conferinței Internaționale, Odesa, 11-12 aprilie 2019, p. 11.

b) Conferințe internaționale din Republica Moldova

14. OSTAPOV, Alina. Arhitectura stalinistă în orașul Chișinău. În: *Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare*, ed. 13, 27-28 mai 2021, Chișinău. Chișinău: Institutul Patrimoniului Cultural, 2021, ediția 13, p. 35. ISBN 978-9975-84-140-5.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.478762>

Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/136073

15. OSTAPOV, Alina. Decorațiuni ale edificiilor realist socialiste din orașul Chișinău. În: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine*, Ed. 5, 22 februarie 2022, Chișinău. Iași – Chișinău: 2022, ediția 5, p. 82. ISSN 2558 – 894X.

Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/173530

16. OSTAPOV, Alina. Politicile de stat ale Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești – instrument de reglementare a patrimoniului arhitectural. În: *Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine: dedicată zilelor europene ale patrimoniului*, ed. 1, 23-24 septembrie 2019, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Biblioteca Națională a Republicii Moldova, 2019, ediția 1, p. 57. ISBN 978-9975-3290-4-0.

Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/96428

17. OSTAPOV, Alina. Urbanismul din RSSM prin prisma reglementărilor statale (1944-1947). În: *Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare*, ed. 10, 30-

31 mai 2018, Chișinău. Chișinău: Institutul Patrimoniului Cultural, 2018, ediția 10, pp. 168-169. ISBN 978-9975-84-063-7.

Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/63187

a) Conferințe naționale

18. OSTAPOV, Alina. Catedrala „Nașterea Domnului” din Chișinău aspecte privind politica în domeniul construcției. În: *„Protoierul Mihail Ceachir – un cărturar al Bisericii din Basarabia”*. *Rezumatele comunicărilor Conferinței Științifice Naționale* dedicate celor 80 de ani de la trecerea la Domnul a protoiereului Mihail Ceachir (1861 – 1938), mun. Chișinău, 10 septembrie 2018, p. 34. ISBN 978-9975-139-65-6.

ADNOTARE

Ostapov Alina. *Politica de stat în urbanismul și arhitectura Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (1944–1955)*, teză de doctor în arhitectură. Chișinău, 2024.

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii și recomandări, bibliografie din 205 titluri, 135 de pagini text de bază, volum total 196 de pagini, 3 anexe.

Cuvinte-cheie: RSSM, urbanism, arhitectură, politici, instituții administrative, instituții de proiectare, legislație juridico-normativă, arhitect, edificii-unice, estetică, semiotică, decor, simbol totalitar.

Domeniul de studiu: 651.02 – Teoria și istoria arhitecturii.

Scopul lucrării: constă în identificarea rolului și a influenței politicii de stat în direcționarea dezvoltării urbanismului și arhitecturii din RSSM în anii 1944–1955.

Obiectivele propuse: examinarea politicii arhitectural-urbanistice a autorităților din RSSM; determinarea relației între factorul politic, urbanism și arhitectură; cercetarea actelor juridico-normative în urbanism și arhitectură; elucidarea activității principalelor instituții și organizații din domeniu; analiza celor mai reprezentative opere arhitecturale și proiecte urbanistice; investigarea din punct de vedere estetic și semiotic a arhitecturii „staliniste”.

Noutatea și originalitatea științifică: Caracterul inovator al tezei rezidă în conturarea în premieră a unei viziuni întregi privind impactul politicului asupra configurației spațiului urban și rural din RSSM în perioada anilor 1944–1955. Originalitatea investigației constă în faptul că pentru prima dată au fost valorificate numeroase documente de arhivă, teza constituind un prim demers științific în care a fost urmărită în detaliu interacțiunea dintre puterea centrală și arhitect.

Rezultatul obținut: Fostul studiu propune elucidarea complexă și multilaterală a caracteristicilor arhitectural-urbanistice a așezărilor urbane și rurale din RSSM, ducând la eliminarea unor lacune serioase în cercetarea domeniului vizat. A fost elaborată o listă cronologic ordonată a reglementărilor în domeniul urbanismului și arhitecturii pentru perioadă investigată. A fost prezentat un tablou detaliat al decorurilor caracteristice clădirilor de tip „stalinist”. A fost completată lista membrilor Uniunii Arhitecților a RSSM; examinat planul de reconstrucție a Chișinăului prin prisma corespondenței arhitecturii academician A.V. Șciusev. A fost urmărită istoria și activitatea celor mai semnificative instituții de proiectare din RSSM.

Semnificație teoretică: constă în prezentarea unei imagini panoramice asupra evoluției urbanismului și arhitecturii prin prisma deciziilor politice adoptate de autoritățile centrale, evidențiind modul în care legislația, ca instrument primar, a influențat direct schimbările în peisajul arhitectural-urbanistic al RSSM. Teza pune la dispoziție interpretări teoretice asupra urbanismului și arhitecturii din RSSM bazate pe numeroase documente grafice și acte legislative.

Valoarea aplicativă a lucrării. Perspectiva interdisciplinară a cercetării face ca informația prezentată să fie de un real folos pentru specialiști din diferite branșe. Teza oferă o înțelegere comprehensivă a evoluției urbanismului și arhitecturii în perioada studiată și va constitui un suport pentru elaborarea unor noi strategii și documente legislative în domeniul arhitecturii și urbanismului. În baza cercetării va fi elaborat dosarul „Bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt – dominantele arhitecturale ale Chișinăului postbelic”. Rezultatele obținute vor fi utilizate în sistemul de învățământ universitar la disciplinele „Istoria urbanismului” și „Istoria arhitecturii”.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele științifice obținute au fost valorificate editorial în publicații în reviste științifice de specialitate, susținute în cadrul conferințelor și simpoziunilor științifice. Materialele de arhivă descoperite au fost utilizate în realizarea filmului „Alexei Șciusev. Urma basarabeana”. Cercetările autoarei au constituit baza dosarului pentru includerea sediului Academiei de Științe a Moldovei (bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 1) în Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat.

АННОТАЦИЯ

Останов Алина. Государственная политика в градостроительстве и архитектуре Молдавской Советской Социалистической Республики (1944–1955), диссертация на соискание ученой степени доктора архитектуры, Кишинэу, 2024.

Структура работы: исследование включает 135 основных текстовых страниц, из которых: введение, три главы, выводы и рекомендации, библиографию из 205 названий, 3 приложения, общий объем работы 196 страницы.

Ключевые слова: МССР, градостроительство, архитектура, политика, административные учреждения, проектные институты, нормативно-правовое законодательство, архитектор, уникальные здания, эстетика, семиотика, декор, тоталитарный символ.

Область исследования: 651.02 – Теория и история архитектуры.

Цель исследования: заключается в выявлении роли и влияния государственной политики в направлении развития градостроительства и архитектуры в МССР в 1944–1955 гг.

Задачи исследования: изучение архитектурно-градостроительной политики властей МССР; определение взаимосвязи между политикой, градостроительством и архитектурой; исследование нормативно-правовых актов в области градостроительства и архитектуры; выявление деятельности основных учреждений и организаций в этой сфере; анализ наиболее репрезентативных архитектурных произведений и градостроительных проектов; исследование эстетики и семиотики «сталинской» архитектуры.

Научная новизна исследования: новаторский характер работы заключается в представлении целостного видения политического воздействия на формирование образа городских и сельских поселений МССР в 1944–1955 гг. Диссертация представляет собой первое научное исследование, в котором детально рассматривается взаимодействие между центральной властью и архитектором.

Научный результат: В настоящем исследовании предлагается выявить в комплексе и многосторонне архитектурно-градостроительные особенности городских и сельских поселений МССР, что позволит ликвидировать серьезные пробелы в исследованиях в данной области. Разработан хронологически упорядоченный перечень нормативных актов в области градостроительства и архитектуры за исследуемый период. Представлена подробная картина характерных декоративных элементов зданий «сталинского» типа. Составлен список членов Союза архитекторов МССР, исследован план реконструкции Кишинева в свете переписки академика-архитектора А.В. Шусева. Прослежена история и деятельность наиболее значимых проектных институтов МССР.

Теоретическая значимость: состоит в представлении панорамного взгляда на эволюцию градостроительства и архитектуры через призму политических решений центральных властей, подчеркивая, как законодательство, являясь основным инструментом, непосредственно влияло на изменения архитектурно-градостроительного облика МССР. В диссертации представлены теоретические интерпретации градостроительства и архитектуры в МССР, основанные на многочисленных графических документах и законодательных актах.

Практическая значимость: междисциплинарный подход к исследованию делает представленную в нем информацию действительно полезной для специалистов в различных областях. Диссертация предоставляет комплексное понимание эволюции градостроительства и архитектуры в изучаемый период и будет способствовать разработке новых стратегий и законодательных документов в области архитектуры и градостроительства. На основе исследования будет разработан досье «Бульвар Ștefan cel Mare și Sfânt - архитектурные доминанты послевоенного Кишинева». Полученные результаты будут использованы в системе университетского образования по предметам «История градостроительства» и «История архитектуры».

Внедрение научных результатов. Достиженные научные результаты получили редакционную оценку в публикациях в специализированных научных журналах, были поддержаны на научных конференциях и симпозиумах. Выявленные архивные материалы были использованы при создании фильма «Алексей Шусев. Бессарабский след». Исследования автора легли в основу досье для включения здания Академии наук Молдова (бульвар Ștefan cel Mare și Sfânt, 1) в Реестр памятников Республики Молдова, охраняемых государством.

ADNOTATION

Ostapov Alina. State policy in urbanism and architecture of the Moldovan Soviet Socialist Republic (1944–1955), thesis for the PhD degree in architecture, Chişinău, 2024

The structure of the thesis: introduction, three chapters, conclusions and recommendations, bibliography from 205 titles, 135 pages of basic text, 196 of pages total volume, 3 appendices.

Keywords: MSSR, urbanism, architecture, policies, administrative institutions, design institutions, legal-normative legislation, architect, unique buildings, aesthetics, semiotics, decoration, totalitarian symbol.

Research area: 651.02 - Theory and history of architecture.

Research aim: consists in identifying the role and influence of state policy in directing the development of urbanism and architecture in the MSSR in 1944–1955.

Research objectives: examination of the architectural-urban planning policy of the authorities of the MSSR; determination of the relationship between the political factor, urban planning and architecture; research of the legal-normative acts in urban planning and architecture; elucidation of the activity of the main institutions and organizations in the field; analysis of the most representative architectural works and urban planning projects; aesthetic and semiotic investigation of „Stalinist” architecture.

Scientific novelty of research: the innovative character of the thesis lies in the presentation in premiere of a comprehensive view of the impact of politics on the configuration of urban and rural space in the MSSR in the period 1944-1955. The originality of the research lies in the fact that for the first time numerous archival documents have been consulted, and the thesis is the first scientific approach in which the interaction between the central power and the architect has been followed in detail.

Scientific result: the present study proposes to elucidate complex and multilateral architectural-urban characteristics of urban and rural settlements in the MSSR, leading to the elimination of serious gaps in research in the field. A chronologically ordered list of regulations in the field of urbanism and architecture for the investigated period was elaborated. A detailed picture of the characteristic decorations of „Stalinist” type buildings was presented. The list of members of the Union of Architects of the MSSR was completed; the plan for the reconstruction of Chişinău was examined in the light of the correspondence of the academic architect A.V. Şciusev. The history and activity of the most significant design institutions in the MSSR was traced.

Theoretical significance: consists in presenting a panoramic view of the evolution of urbanism and architecture through the prism of political decisions adopted by the central authorities, highlighting how legislation, as a primary instrument, directly influenced changes in the architectural-urban landscape of the MSSR. The thesis provides theoretical interpretations of urbanism and architecture in the MSSR based on numerous graphic documents and legislative acts.

Practical significance: the interdisciplinary perspective of research makes the information presented useful for specialists in different fields. The thesis provides a comprehensive understanding of the evolution of urbanism and architecture during the period studied and will support the development of new strategies and legislative documents in the field of architecture and urbanism. On the basis of the research, the dossier „Boulevard Ştefan cel Mare și Sfânt - architectural dominants of post-war Chişinău” will be elaborated. The results obtained will be used in the university education system in the subjects „History of Urbanism” and „History of Architecture”.

Implementation of research result: the scientific results obtained have been editorially valorized in publications in specialized scientific journals, supported during scientific conferences and symposia. The archival materials discovered were used in the making of the film „Alexei Şciusev. The Bessarabian trace”. The author's research formed the basis of the dossier for the inclusion of the seat of the Academy of Sciences of Moldova (1 Ştefan cel Mare și Sfânt Boulevard) in the Register of Monuments of the Republic of Moldova protected by the state.

OSTAPOV ALINA

**POLITICA DE STAT
ÎN URBANISMUL ȘI ARHITECTURA
REPUBLICII SOVIETICE SOCIALISTE MOLDOVENEȘTI
(1944–1955)**

651.02 TEORIA ȘI ISTORIA ARHITECTURII

Rezumatul tezei de doctor în arhitectură

CHIȘINĂU, 2024

Aprobat spre tipar: 11 iunie 2024
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar: 1,7

Format hârtie: 60x84 1/16
Tiraj 50 ex.
Comanda nr.

Str. Mitropolit Gavriil Bănulescu-Bodoni, nr. 4, Chișinău